

Załącznik
do uchwały Nr LXXIV/1667/2019
Zarządu Województwa Lubelskiego
z dnia 24 września 2019 r.

**Raport z monitoringu Wojewódzkiego Programu Wspierania
Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Lubelskim
na lata 2014-2020 za 2018 rok**

Lublin, wrzesień 2019 r.

Spis treści:

Wprowadzenie	3
I. Metodologia monitoringu	3
II. Realizacja wskaźników Programu	4
Cel szczegółowy 1: Podniesienie w społeczeństwie wiedzy i kompetencji dotyczących zasad prawidłowego funkcjonowania rodziny.....	4
Cel szczegółowy 2: Kreowanie i promowanie działań wspierających pracę z rodziną naturalną.....	7
Cel szczegółowy 3: Organizacja i rozwój systemu rodzinnej pieczy zastępczej.....	12
Cel szczegółowy 4: Wspieranie istniejących form instytucjonalnej pieczy zastępczej....	15
Cel szczegółowy 5: Wspieranie i promowanie idei przysposobiania dzieci.....	17
III. Wnioski i rekomendacje.....	20
Podsumowanie.....	22
Spis tabel.....	22
Spis wykresów.....	22
Wykaz tematów szkoleń realizowanych w ramach projektu „Bliżej rodziny – szkolenia dla kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej”	22

Wprowadzenie

Rodzina jako najważniejsze środowisko kształtowania i rozwoju osobowości człowieka jest podstawowym podmiotem oddziaływań prowadzonych w ramach aktywnej polityki społecznej państwa. Prawidłowo funkcjonująca rodzina daje człowiekowi możliwość wszechstronnego rozwoju, zaspokaja jego potrzeby, wprowadza w świat wartości i społecznie akceptowalnych norm. Ten postulat staje się współcześnie o tyle istotny, że jesteśmy coraz częściej świadkami występowania czynników wywołujących kryzys rodziny, do których zalicza się starzenie społeczeństwa, niską dzietność rodzin, wysoki współczynnik emigracji zarobkowej, negatywne wzorce kulturowe. Jeżeli kondycja rodziny pogarsza się, wpływa to w sposób destrukcyjny na funkcjonowanie nie tylko jednostki, ale również społeczeństwa.

Z uwagi na występowanie powyższych czynników społecznie uzasadnione jest podejmowanie wszelkich działań zmierzających do wieloaspektowego wsparcia rodziny i dziecka, co zajmuje szczególne miejsce w polityce kreowanej w tym zakresie przez Samorząd Województwa Lubelskiego.

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wśród zadań własnych samorządu województwa wymienia opracowanie programów dotyczących wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Uchwałą Nr XLIII/664/2014 z dnia 31 marca 2014 r. Sejmik Województwa Lubelskiego przyjął *Wojewódzki Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Lubelskim na lata 2014-2020*. Program został opracowany przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie przy współudziale ekspertów zewnętrznych (przedstawiciele powiatowych centrów pomocy rodzinie).

Celem głównym Programu jest wsparcie rodzin w województwie lubelskim w wypełnianiu ich funkcji opiekuńczo – wychowawczych. Działania wskazane w Programie koncentrują się na wielozakresowej pomocy rodzinom (również tym, które nie znajdują się w sytuacjach kryzysowych), a także na podnoszeniu kompetencji kadr instytucji pracujących z rodziną. Program realizuje ponadto zapisy *Strategii Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020* w obszarze „Wsparcie dziecka i rodziny”, a także zapisy wojewódzkich dokumentów strategicznych, tj. *Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020* oraz *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020*.

Niniejszy raport monitoringowy dotyczy rezultatów realizacji Programu w 2018 roku. Zawiera trzy rozdziały: przedstawienie metodologii raportu, zestawienie liczbowe poszczególnych wskaźników Programu wraz z ich opisem, a także wnioski i rekomendacje wynikające z monitoringu. Całość zamyka syntetyczne podsumowanie.

I. Metodologia monitoringu

Monitoring działań podejmowanych w zakresie wspierania rodzin w 2018 roku przez gminne i miejskie ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe i miejskie centra pomocy rodzinie przeprowadzono w miesiącach czerwiec – sierpień 2019 r. Jako narzędzie badawcze zastosowano ankiety (w formie tabel), których adresatami byli dyrektorzy i kierownicy ww. jednostek. W ankietach poproszono o podanie danych liczbowych odnoszących się do

poszczególnych wskaźników Programu – adekwatnie do rodzajów zadań realizowanych przez jednostki pomocy społecznej. Tabele przesłano pocztą elektroniczną do 209 ośrodków pomocy społecznej, 4 miejskich ośrodków pomocy rodzinie/miejskich ośrodków pomocy społecznej oraz 20 powiatowych centrów pomocy rodzinie. Do miast na prawach powiatu przesłano 2 ankiety: dotyczące zarówno realizacji zadań gminy jak i powiatu.

Ze względu na niski odsetek zwrotu wypełnionych ankiet dwukrotnie ponowiono zapytanie do jednostek. Ostatecznie w monitoringu wzięło łącznie udział 206 instytucji (tj. ponad 88% wszystkich, do których skierowano ankiety), w tym 183 ośrodki pomocy społecznej, 19 powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz 4 miasta na prawach powiatu.

Część wskaźników zaczerpnięto ze sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za obydwa półrocza 2018 roku, sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego za obydwa półrocza 2018 roku, sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania przez samorząd województwa zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za obydwa półrocza 2018 roku, sprawozdania MRPIPS – 03 z udzielonych w 2018 roku świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach oraz ze sprawozdania z realizacji art. 19 pkt 6 ustawy z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny – Województwo. Ponadto część wskaźników uzyskano w wyniku analizy danych będących w posiadaniu Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie, a także informacji dostępnych na stronie internetowej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

II. Realizacja wskaźników Programu

Cel szczegółowy 1: Podniesienie w społeczeństwie wiedzy i kompetencji dotyczących zasad prawidłowego funkcjonowania rodziny.

W ramach tak sformułowanego celu w gminach województwa lubelskiego realizowano szereg działań ukierunkowanych na organizowanie różnych form wspierania rodziny. Działania te dotyczyły rodzinnego spędzania czasu wolnego, promowania inicjatyw służących edukacji rodzin na rzecz poszerzania wiedzy na temat poprawnego funkcjonowania rodziny, wspierania działań profilaktycznych instytucji i organizacji pozarządowych kierowanych do rodzin zagrożonych uzależnieniami lub przemocą, wspierania lokalnej współpracy interdyscyplinarnej pomiędzy podmiotami pracującymi na rzecz rodziny, a także informowania o dostępnych metodach pomocy rodzinie. Dążenie do osiągnięcia zakładanego celu ilustrują następujące wskaźniki:

1. Liczba działań dotyczących organizowania różnych form spędzania wolnego czasu.

Gminne i miejskie ośrodki pomocy społecznej biorące udział w badaniu wskazały 1 610 (w poprzednim roku – 1 447) różnorodnych działań lokalnych dotyczących organizowania wolnego czasu dla rodzin, dzieci i młodzieży, które miały miejsce na ich terenie (źródło: *Dane uzyskane z ankiet skierowanych do gminnych i miejskich ośrodków pomocy społecznej*).

Do najczęściej wymienianych form takich działań należały (podobnie jak w latach ubiegłych):

- imprezy i spotkania okolicznościowe: Dzień Dziecka, Dzień Babci i Dziadka, Dzień Matki i Ojca, spotkania z okazji świąt Bożego Narodzenia (zabawy

choinkowe, spotkania opłatkowe, jasełka, koncerty kolęd, Mikołajki) i świąt Wielkanocnych, imprezy związane z następstwem pór roku i tradycjami (np. święto pieczonego ziemniaka, święto truskawki, obchody Nocy Świętojańskiej, zabawy Andrzejkowe, dożynki), rekonstrukcje bitew, obchody świąt państwowych i imprezy z nimi związane (biegi, rajdy), obchody rocznic lokalnych wydarzeń historycznych;

- imprezy kulturalne: spektakle edukacyjne, występy artystyczne, spotkania autorskie, Międzynarodowy Plener Plastyczny (artyści z Polski, Białorusi i Ukrainy), pikniki ekologiczne, akcje charytatywne, promocja czytelnictwa (biblioterapia, Noc z Andersenem, Narodowe Czytanie, Ogólnopolski Tydzień Bibliotek, Noc Bibliotek, akcja Mała Książka – Wielki Człowiek), warsztaty teatralne i taneczne, muzyczne, archeologiczne, rękodzielnicze (scrapbooking, haft matematyczny), konkursy fotograficzne, informatyczno – multimedialne, kaligraficzne i recytatorskie, wyjścia do kina, organizacja kin letnich, pokazy rzemiosła, działalność lokalnych domów kultury;
- imprezy integracyjne: festyny i pikniki rodzinne, festyny promujące zdrowy styl życia, pokazy kulinarne, ogniska, inicjatywy międzypokoleniowe, spotkania seniorów, kiermasze i jarmarki;
- organizacja zajęć świetlicowych a także kolonii i półkolonii letnich dla dzieci, obozów, ferii, zimowisk, wyjazdów wakacyjnych i wycieczek turystyczno – krajoznawczych;
- imprezy sportowe i rekreacyjne: rajdy rowerowe, piknik motocyklowy, rejsy, zajęcia na basenie, gry terenowe, gry planszowe, ligi halowe, organizacja lodowisk, turnieje sportowe (różne dyscypliny), turnieje szachowe, mecze piłki nożnej, warsztaty sportowe, spacerzy nordic walking.

Ośrodki pomocy społecznej realizowały powyższe działania samodzielnie bądź włączały się w ich organizację na terenie gminy/miasta (również we współpracy z organizacjami pozarządowymi). Wykorzystywano istniejącą już infrastrukturę lokalną (sportową, kulturalną). W imprezach brały często udział lokalnie działające dziecięce i młodzieżowe zespoły artystyczne. W ankietach podkreślano również wielopokoleniowy charakter wielu inicjatyw.

W 2018 roku na terenie województwa lubelskiego programy lokalne wprowadzające ulgi dla rodzin wielodzietnych realizowane były przez 25 samorządów miejskich/gminnych: UM Biała Podlaska, UM Biłgoraj, UG Biłgoraj, UM Chełm, UM Janów Lubelski, UG Jastków, UG Końskowola, UM Krasnystaw, UM Kraśnik, UM Lubartów, UM Lublin, UG Łomazy, UM Łuków, UG Łuków, UG Mełgiew, UM Międzyrzec Podlaski, UM Opole Lubelskie, UM Ostrów Lubelski, UM Parczew, UM Puławy, UG Puławy, UM Świdnik, UM Tomaszów Lubelski, UG Wola Mysłowska, UM Włodawa. Ponadto programy samorządowe dla rodzin wielodzietnych funkcjonują również na terenie powiatu biłgorajskiego oraz ryckiego (źródło: *Sprawozdanie z realizacji art. 19 pkt 6 ustawy z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny – Województwo*).

Dnia 20 maja 2014 r. Zarząd Województwa Lubelskiego podjął uchwałę Nr CCXLV/5122/2014 w sprawie przyjęcia programu „Regionalna Karta Dużej Rodziny”. Program obejmuje wszystkie rodziny wielodzietne (wychowujące troje i więcej dzieci) chętne do wzięcia udziału w programie (w tym rodziny zastępcze) bez względu na kryterium dochodowe. Karta uprawnia rodziny wielodzietne do korzystania z ulg wprowadzonych przez jednostki samorządu województwa lubelskiego, jednostki podległe samorządom lokalnym oraz instytucje i firmy zewnętrzne, które wyrażą wolę przystąpienia do programu.

W 2018 roku Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie, jako jednostka koordynująca realizację programu „Regionalna Karta Dużej Rodziny”, wydał 74 karty dla członków 16 rodzin. W całym okresie funkcjonowania tego programu wydano 2 920 kart dla 562 rodzin (stan na dzień 30 sierpnia 2019 r.). W programie uczestniczą 174 gminy z województwa lubelskiego, które poprzez zawarcie stosownego porozumienia zobowiązały się do promocji działań na rzecz rodzin wielodzietnych zamieszkałych w województwie lubelskim, a także 38 partnerów (w tym 7 jednostek podległych samorządowi województwa lubelskiego) oferujących zniżki i ulgi posiadaczom kart.

2. Liczba działań prowadzonych na rzecz edukacji rodzin.

W roku 2018 przeprowadzono 708 działań (źródło: *Dane uzyskane z ankiet skierowanych do gminnych i miejskich ośrodków pomocy społecznej*) na rzecz edukacji rodzin w zakresie podnoszenia kompetencji rodzicielskich. W poprzednim roku gminy zrealizowały 882 działania z tego zakresu. Ten rodzaj inicjatyw koncentrował się na szeroko pojętej profilaktyce zjawisk kryzysowych, które mogą zakłócać prawidłowe funkcjonowanie rodziny.

Ośrodki pomocy społecznej w zakresie edukacji rodzin wskazały realizację przedsięwzięć w następujących obszarach oddziaływań programowych:

- wzmacnianie kompetencji wychowawczych rodziców: uczestnictwo w grupach wsparcia (m. in. dla matek samotnie wychowujących dzieci), grupach samopomocowych, zajęcia dla rodzin zagrożonych lub dotkniętych przemocą domową, warsztaty umiejętności wychowawczych, programy korekcyjno – edukacyjne, udzielanie porad psychologicznych i pedagogicznych, szkolenia dotyczące kształtowania postaw rodzicielskich, budowania bliskich relacji rodzinnych, reagowania w sytuacjach agresji, motywacji dzieci do nauki, znajomości prawidłowych relacji interpersonalnych (tolerancja, akceptacja inności), wspomaganie rozwoju dziecka, wzmacnianie poczucia własnej wartości i samoakceptacji oraz przeciwdziałania uzależnieniom, warsztaty edukacji ekonomicznej z zakresu zarządzania budżetem domowym, warsztaty kulinarne, aktywizacja zawodowa dorosłych, spotkania informacyjne w szkołach, pogadanki i konferencje;
- edukacja dorosłych, dzieci i młodzieży: spotkania informacyjne z przedstawicielami policji, straży pożarnej, służby zdrowia, placówek oświatowych, uczestnictwo w kampaniach i spotkaniach propagujących bezpieczeństwo na drodze, bezpieczeństwo w internecie oraz bezpieczne zachowania podczas wakacji, wiedzę o substancjach psychoaktywnych, uzależnieniach, używkach, cyberprzemocy, szkolenia z pierwszej pomocy przedmedycznej, programy i prelekcje dotyczące ekologii i ochrony przyrody, treningi umiejętności społecznych dla dzieci i młodzieży, programy profilaktyczne, kampanie edukacyjne propagujące zdrowy styl życia, (np. programy prozdrowotne, profilaktyka chorób), zajęcia sportowe, taniec, porady prawne, psychologiczne i terapeutyczne;
- upowszechnianie informacji o instytucjach świadczących pomoc w sytuacjach kryzysowych: kampanie informacyjne, ulotki, broszury, artykuły w lokalnej prasie, gazetki ścienne w placówkach edukacyjnych, strony internetowe, praca asystentów rodziny oraz praca socjalna, informowanie rodzin o przysługujących im uprawnieniach i możliwościach korzystania z różnych form wsparcia,

współpraca z placówkami oświatowymi oraz poradniami psychologiczno-pedagogicznymi.

3. Liczba wspólnych działań przeprowadzonych przez podmioty pracujące na rzecz rodziny w środowiskach lokalnych.

W 2018 roku ośrodki pomocy społecznej wykazały 1 020 działań przeprowadzonych na rzecz rodzin we współpracy z innymi instytucjami funkcjonującymi na ich terenie (źródło: *Dane uzyskane z ankiet skierowanych do gminnych i miejskich ośrodków pomocy społecznej*). W 2017 roku wykazano w tym wskaźniku 1 454 działania. Wspólne działania skierowane do rodzin podejmowane były w następujących obszarach oddziaływań programowych i organizacyjnych:

- współpraca z przedstawicielami sądów, prawnikami, kuratorami sądowymi, policją, pracownikami zakładów karnych (problematyka przemocy), strażą pożarną, strażą miejską, pogadanki dotyczące: bezpieczeństwa na drodze, dopalaczy, uzależnień, bezpieczeństwa w internecie, bezpiecznych zachowań podczas wakacji;
- działania profilaktyczne prowadzone we współpracy z organizacjami pozarządowymi, przedstawicielami służby zdrowia (pielęgniarki, lekarze rodzinni, Sanepid), praca zespołów interdyscyplinarnych oraz gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, współpraca ze stowarzyszeniami trzeźwościowymi, bezpłatne badania profilaktyczne, uczestnictwo w akcji Niećpa 2018, współpraca z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi;
- imprezy kulturalne, sportowe i okolicznościowe przy współudziale bibliotek, ośrodków sportowych, centrów i domów kultury, organizacji pozarządowych, klubów seniora, parafii i organizacji kościelnych, lokalnych grup/stowarzyszeń muzycznych i teatralnych (konkursy, wycieczki, rajdy, turnieje, pikniki, wystawy festyny, organizacja spotkań wigilijnych dla osób samotnych), współpraca z powiatowymi centrami pomocy rodzinie, centrami interwencji kryzysowej, harcerzami, wolontariuszami, przedstawicielami lokalnych władz, pedagogami, przedstawicielami kuratorium oświaty;
- akcje pozyskiwania środków finansowych i rzeczowych dla rodzin wymagających wsparcia, pozyskiwanie i dystrybucja żywności oraz ubrań (np. poprzez współpracę z urzędem celno-skarbowym), włączanie się w lokalne bądź ogólnopolskie akcje charytatywne, kulturalne i społeczne (np., Pomóż Dzieciom Przetrwać Zimą, Sprzątanie Świata, Cała Polska Czyta Dzieciom).

Cel szczegółowy 2: Kreowanie i promowanie działań wspierających pracę z rodziną naturalną.

Działania służące osiągnięciu przyjętego celu koncentrowały się na poszerzeniu oferty i jakości usług w placówkach wsparcia dziennego oraz świetlicach środowiskowych jaka była kierowana do dzieci i rodzin. Oferty programowe w swoich treściach miały charakter profilaktyczny, zapobiegający powstawaniu dysfunkcji rodzin. Miały również na celu wsparcie rodziny w okresie przedkryzysowym. Działania te służyły budowaniu lokalnego systemu wsparcia, edukacji i szkoleń, podnoszeniu kwalifikacji zawodowych pracowników instytucji działających na rzecz rodziny, promowaniu współpracy międzyinstytucjonalnej i stosowaniu dobrych praktyk. Ponadto osiągnięciu powyższego celu służyło wsparcie finansowe

i pozafinansowe przeznaczone na inicjatywy organizacji pozarządowych oraz wolontariuszy działających na rzecz wsparcia rodziny.

Realizację powyższego celu ilustrują następujące wskaźniki:

1. Liczba jednostek poradnictwa specjalistycznego oraz liczba osób korzystających z ich usług.

Tabela nr 1. Jednostki poradnictwa specjalistycznego (o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym) w latach 2012 – 2018.

Lata	Liczba jednostek	Liczba korzystających
2012	9	3 809
2013	8	3 876
2014	9	3 305
2015	9	4 348
2016	9	3 223
2017	9	1 945
2018	9	1952

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS – 03, MRPiPS – 03.

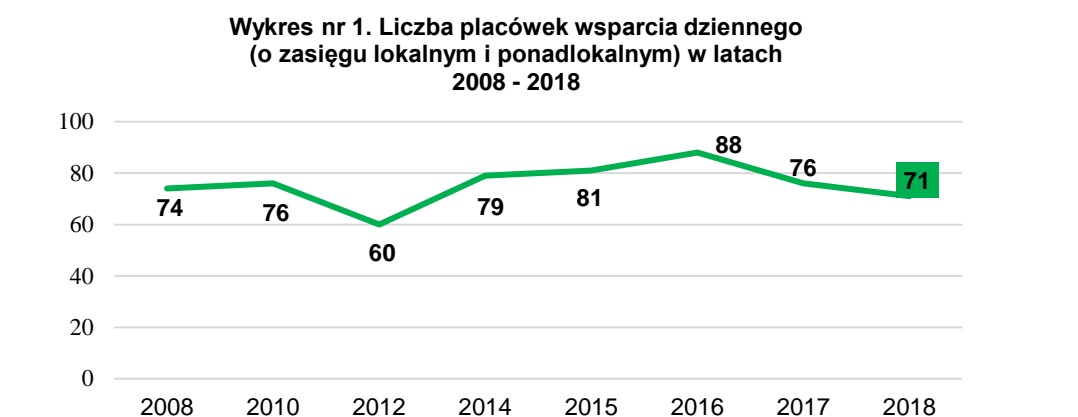
Liczba jednostek specjalistycznego poradnictwa od lat utrzymuje się w województwie lubelskim na podobnym poziomie, w ubiegłym roku odnotowano nieznaczny wzrost liczby osób korzystających z poradnictwa. Jednocześnie w ankietach nadesłanych przez ośrodki pomocy społecznej potwierdzone zostało stałe zapotrzebowanie na tego rodzaju usługi pomocy społecznej. Gminy podały, że na ich terenie funkcjonowało 115 podmiotów udzielających pomocy rodzinom w trudnych sytuacjach życiowych.

W tej liczbie zawierają się nie tylko jednostki specjalistycznego poradnictwa lecz również wszelkie inicjatywy mające na celu doradztwo, pomoc rodzinie, młodzieży i dzieciom. Według informacji uzyskanych z ankiet z tych form pomocy skorzystało 8 459 osób. Z uwagi na fakt, że nie wszystkie ośrodki wskazały liczbę osób/rodzin korzystających z pomocy jak również nie wszystkie gminy podały swoje dane powyższy wskaźnik może być zaniżony.

2. Liczba dostępnych placówek wsparcia dziennego oraz rodzin, które skorzystały z ich usług.

Na koniec 2018 roku na terenie województwa lubelskiego funkcjonowało 71 placówek wsparcia dziennego (z tego 61 o zasięgu lokalnym a 10 o zasięgu ponadgminnym), które swoim wsparciem obejmowały 1350 dzieci (źródło: *Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za drugie półrocze 2018 roku oraz sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego za drugie półrocze 2018 roku*). Według danych udostępnionych przez gminy w nadesłanych ankietach z usług tego typu skorzystały co najmniej 1 662 rodziny – wskazywane były tutaj wszelkie placówki niosące wsparcie rodzinom z dziećmi.

W roku 2012 (rok, z którego dane posłużyły do skonstruowania diagnozy Programu) na terenie województwa funkcjonowało 60 placówek wsparcia dziennego (w tym 46 o zasięgu lokalnym a 14 o zasięgu ponadgminnym) i uczęszczało do nich średnio 1 421 dzieci. W roku 2017 funkcjonowało 76 tego typu placówek (68 o zasięgu lokalnym a 8 o zasięgu ponadgminnym) natomiast liczba korzystających dzieci wynosiła 1 381. Mając na względzie powyższe dane należy zauważyć, że ponownie nastąpił spadek liczby placówek wsparcia dziennego. Zmiany w tym zakresie na przestrzeni ostatnich lat obrazuje poniższy wykres:

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań MPiPS – 03, sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania przez gminę i powiat zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej oraz sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego.

3. Liczba działań profilaktycznych zapobiegających dysfunkcjom rodziny.

W ankietach dotyczących roku 2018 wskazano zrealizowanie 973 działań profilaktycznych ukierunkowanych na zapobieganie dysfunkcjom rodziny (w 2017 roku 1392). Do najczęściej realizowanych należały następujące działania:

- wsparcie psychologiczne i pedagogiczne rodziców, terapia uzależnień, terapia psychologiczna, poradnictwo specjalistyczne, warsztaty dla ojców, prelekcje i pogadanki, kampanie edukacyjno-informacyjne (tematyka: narkotyki, dopalacze, alkohol, nikotyna), spotkania w zakresie profilaktyki wspomagającej rodzinę we wdrażaniu prawidłowych metod wychowawczych oraz wzmacnianiu kompetencji rodzicielskich i społecznych, konkursy i programy profilaktyczne skierowane do dzieci, młodzieży, rodziców, opiekunów i wychowawców, zajęcia socjoterapeutyczne, korekcyjne, logopedyczne dla dzieci i młodzieży z grup ryzyka, program ograniczania następstw palenia tytoniu (Czyste Powietrze Wokół Nas), praca socjalna i praca asystentów rodziny;
- punkty konsultacyjne dla ofiar przemocy, prowadzenie procedury Niebieskich Kart, poradnictwo prawne i obywatelskie, prelekcje przedstawicieli policji odnośnie pozytywnych wzorców postępowania, programy mające na celu dostrzeżenie zjawisk i zachowań agresywnych oraz wskazywanie sposobów zapobiegania przemocy;
- konkursy wiedzy, pogadanki szkolne, promowanie zachowań prozdrowotnych (np. w formie zajęć ze studentami medycyny), projekty dotyczące właściwego korzystania z mediów elektronicznych celem zapobiegania powstawaniu

problemu uzależnienia od mediów cyfrowych, propagowanie szczepień ochronnych, programy uświadamiające zagrożenia związane z HIV;

- wsparcie finansowe i rzeczowe rodzin, dożywianie dzieci i młodzieży, kierowanie na kolonie letnie dzieci z rodzin korzystających ze wsparcia pomocy społecznej, udział w spektaklach teatralnych i wydarzeniach, którym nadawano charakter działań profilaktycznych, kolportaż ulotek, plakatów i broszur, okolicznościowe akcje informacyjne, kampanie społeczne, festyny, publikacje w prasie lokalnej, seanse filmowe, zajęcia plenerowe w czasie wakacji, organizowanie i prowadzenie świetlic środowiskowych.

4. Liczba zatrudnionych asystentów rodzin oraz rodzin wspierających.

Wg stanu na dzień 31.12.2018 r. na terenie województwa lubelskiego zatrudnionych było 252 asystentów rodzin (źródło: *Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za drugie półrocze 2018 roku*). W 2017 roku gminy zatrudniały 262 asystentów. Nadmienić należy, że od dnia 1 stycznia 2015 r. zapewnienie usług asystenta rodziny stało się obowiązkiem każdej gminy.

W ramach ogłoszonego przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej „Programu Asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej na rok 2018” 194 gminy z terenu województwa lubelskiego uzyskały dotację na dofinansowanie kosztów zatrudnienia asystentów rodziny (źródło: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej <https://www.gov.pl/web/rodzina/rozstrzygniecie-programu-asystent-rodziny-i-koordynator-rodzinnej-pieczy-zastepczej-na-rok-2018>). Ze środków przyznanych w powyższym programie zatrudniono co najmniej 218 asystentów rodziny (źródło: *Dane uzyskane z ankiet skierowanych do gminnych i miejskich ośrodków pomocy społecznej*).

W celu wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych może ona zostać objęta pomocą rodziny wspierającej. W 2018 roku na terenie województwa lubelskiego funkcjonowało 5 rodzin wspierających (źródło: *Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania przez gminę zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej*).

5. Liczba szkoleń skierowanych do asystentów rodzin.

Zgodnie z informacjami zawartymi w ankietach asystenci rodziny z terenu województwa lubelskiego uczestniczyli w 261 szkoleniach podnoszących ich kwalifikacje (w roku poprzednim podano 308 szkoleń). Były to zarówno szkolenia nieodpłatne realizowane przez różne podmioty jak i szkolenia komercyjne oraz konferencje.

W ramach realizowanego systemu szkolenia wybór tematów powiązany był z potrzebą bieżącego uzupełniania oraz podnoszenia wiedzy przez asystentów rodziny i dotyczył następujących zagadnień:

- metodyka pracy, prowadzenie dokumentacji, uprawnienia asystenta, przepisy ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz obowiązki asystenta w ustawie „Za życiem”; rola asystenta w interwencji kryzysowej, współpraca z pracownikiem socjalnym, zmiany w procedurze Niebieskiej Karty, ochrona danych osobowych, współpraca służb i instytucji tworzących system wspierania rodziny, przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, kontakt z osobą

pokrzywdzoną oraz osobą stosującą przemoc, procedura postępowania w sytuacji zaniedbań opiekuńczo – wychowawczych, wczesne wykrywanie symptomów dziecka krzywdzonego – diagnoza i formy pomocy;

- współpracy z rodzinami a w szczególności: wspomaganie dzieci z zaburzeniami rozwoju, zaburzeniami zachowania, depresją, praca z dzieckiem z syndromem FAS, warsztaty dotyczące autyzmu, szkolenie dotyczące zagrożeń oraz konsekwencji rozwojowych i zdrowotnych u dzieci oglądających pornografię, mediacje jako szansa na porozumienie i profesjonalny sposób rozwiązywania problemów, praca z rodziną dysfunkcyjną, indywidualny plan pomocy rodzinie, metoda dialogu motywującego – praca z trudnym nastolatkiem, procedura odebrania dziecka;
- wspierania kompetencji własnych asystentów rodziny: zagadnienia dotyczące wypalenia zawodowego, profilaktyki chorób od stresowych, bezpieczeństwa w pracy – postępowanie z agresywnym klientem, superwizja, rozwój osobisty, kompetencje interpersonalne, dobre praktyki i wymiana doświadczeń.

W ramach projektu finansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój pn. „Bliżej rodziny – szkolenia dla kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej” Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie zorganizował szereg szkoleń skierowanych m. in. do asystentów rodziny, koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej oraz kadry placówek opiekuńczo-wychowawczych.

W 2018 roku przeszkolono 96 asystentów rodziny. Szkolenia dotyczyły takich zagadnień jak:

- praca z dziećmi i młodzieżą, umiejętność prawidłowej komunikacji, diagnoza rodziny, ocena kompetencji wychowawczych;
- praca z rodziną problemową, dziećmi krzywdzonymi, dziećmi wykazującymi zachowania agresywne i autodestrukcyjne, dziećmi z zaburzeniami emocjonalnymi;
- praca z dziećmi z autyzmem, z zespołem Aspergera, ze spektrum FAS;
- prawo i procedury;
- warsztat i organizacja pracy, współpraca interdyscyplinarna.

Szczegółowy wykaz tematów szkoleń realizowanych w roku 2018 w ramach ww. projektu został zamieszczony w części końcowej (str. 22) niniejszego raportu.

6. Liczba wdrożonych gminnych programów wspierania rodziny.

W momencie opracowywania *Wojewódzkiego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Lubelskim na lata 2014-2020* w gminach funkcjonowały 54 programy wspierania rodziny, natomiast obecnie ośrodki wykazały w ankietach 175 takich dokumentów (w 2017 roku – 183).

7. Liczba podmiotów sektora pozarządowego zaangażowanych w działania wspierające rodziny.

Ośrodki pomocy społecznej biorące udział w badaniu wykazały, że na terenie ich gmin funkcjonuje 409 organizacji pozarządowych zaangażowanych w realizację zadań wspierania rodziny (w 2017 roku wskazano 557 organizacji).

W roku 2018 Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie w ramach corocznego konkursu ofert na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej przeznaczył 60 000 zł na dofinansowanie działalności organizacji pozarządowych realizujących zadanie „Wspieranie działań mających na celu zapobieganie dysfunkcjom rodzin”. Dotację na realizację ww. zadania otrzymało 11 podmiotów, a wsparciem objęto łącznie 1 463 beneficjentów.

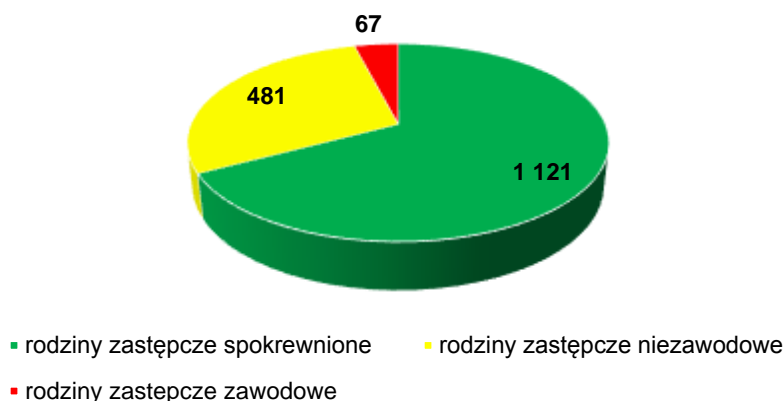
Cel szczegółowy 3: Organizacja i rozwój systemu rodzinnej pieczy zastępczej.

Działania podejmowane dla osiągnięcia tak sformułowanego celu polegały przede wszystkim na popularyzacji idei rodzinnej pieczy zastępczej, pozyskiwaniu kandydatów na rodziców zastępczych oraz na podnoszeniu ich umiejętności wychowawczych. Ważnym aspektem mającym wpływ na rozwój tego rodzaju pieczy zastępczej jest systematyczna dbałość o podnoszenie kompetencji kadry trenerskiej szkolącej kandydatów na rodziców zastępczych oraz koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.

1. Liczba rodzin zastępczych oraz liczba rodzinnych domów dziecka.

Wg danych zaczerpniętych ze *Sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego* na koniec 2018 roku w województwie lubelskim funkcjonowało 1 669 rodzin zastępczych. Oznacza to wzrost liczby rodzin zastępczych w stosunku do 2017 roku, kiedy funkcjonowało ich 1 660. Do 16 wzrosła natomiast liczba rodzinnych domów dziecka (w 2017 roku funkcjonowało ich 15). Zauważalna jest również tendencja wzrostowa w odniesieniu do liczby rodzin zastępczych zawodowych: w 2018 r. funkcjonowało 67 tego typu rodzin, w 2017 r. – 65, w 2016 r. – 60, natomiast w 2012 r. funkcjonowały tylko 42 rodziny zastępcze zawodowe.

Wykres nr 2. Typy rodzin zastępczych funkcjonujących w województwie lubelskim w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego.

2. Liczba szkoleń oraz innych działań ukierunkowanych na podniesienie kompetencji rodziców zastępczych.

Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie wskazały 86 działań wspierających rodziny zastępcze, w tym zastępcze zawodowe, pełniące funkcję pogotowia rodzinnego, osoby prowadzące rodzinne domy dziecka oraz kandydatów na rodziców zastępczych.

Tematyka szkoleń i innych form wsparcia w 2018 r. obejmowała m.in.:

- doskonalenie kompetencji wychowawczych rodziców zastępczych oraz prawidłowej komunikacji pomiędzy rodzicami, a dziećmi, zagadnienia dotyczące wpływu postaw rodzicielskich na zachowanie dzieci a także wpływu rodziców biologicznych na sytuację dzieci w rodzinach zastępczych, pomoc w usamodzielnianiu, porady psychologiczne dla rodziców zastępczych, zasady zdrowego stylu życia, techniki wspomagające dziecko w nauce;
- grupy wsparcia dla rodzin zastępczych, trening umiejętności wychowawczych, sposoby rozwiązywania konfliktów w rodzinie, zagadnienia dotyczące problemów okresu dojrzewania oraz prawidłowości i zaburzeń rozwoju dzieci i młodzieży, metody opiekuńczo-wychowawcze stosowane w pracy z trudnym nastolatkiem, praca z dzieckiem po traumie oraz z syndromem FAS;
- prawne aspekty pieczy zastępczej – przepisy ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej;
- bezpieczeństwo dzieci i młodzieży oraz jego zagrożenia (substancje psychoaktywne, cyberprzemoc, bezpieczeństwo w czasie wakacji), profilaktyka uzależnień;
- sposoby reagowania na zjawisko agresji.

Ośrodek Adopcyjny w Lublinie prowadził szkolenia wg programu PRIDE, zatwierdzonego decyzją MPIPS. Szkolenie obejmuje 55 godzin warsztatowych, w tym konsultacje indywidualne w domu kandydatów, analizę mocnych stron i potrzeb rodziny w oparciu o wypełniane przez kandydatów księgi życia. Każda rodzina po ukończeniu szkolenia otrzymuje od trenerów rekomendacje do pełnienia funkcji rodziny zastępczej.

Ogółem w województwie Ośrodek Adopcyjny przeszkolił łącznie 11 kandydatów na rodziców zastępczych.

3. Liczba szkoleń dla trenerów prowadzących szkolenia dla kandydatów na rodziny zastępcze.

Wśród działań mających realizować cel dotyczący organizacji i rozwoju systemu rodzinnej pieczy zastępczej wymienia się systematyczne szkolenie trenerów prowadzących szkolenia dla kandydatów na rodziny zastępcze. Powiaty wskazały w ankietach 13 tego typu szkoleń/konferencji przeprowadzonych w 2018 roku.

Tematyka spotkań obejmowała:

- zagadnienia związane ze współpracą pomiędzy jednostkami pracującymi w obszarze pieczy zastępczej;
- zagadnienia związane ze zjawiskiem przemocy i jej przeciwdziałaniem;
- szkolenia dotyczące wspierania dojrzałych postaw u wychowanków pieczy zastępczej podczas procesu usamodzielniania;
- zagadnienia związane z nowymi substancjami psychoaktywnymi, przeciwdziałanie uzależnieniom;

- szkolenia z zakresu diagnozy psychologicznej, psychoterapii, pracy z dziećmi i młodzieżą;
- szkolenie wg programu PRIDE: Rodzinna Piecza Zastępcza.

4. Liczba szkoleń dla koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.

W 2018 r. powiaty zatrudniały 71 koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej (w 2017 r. – 69). W ramach ogłoszonego przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej „Programu Asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej na rok 2018” 23 jednostki z terenu województwa lubelskiego uzyskały dotację na dofinansowanie kosztów zatrudnienia koordynatorów (źródło: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej <https://www.gov.pl/web/rodzina/rozstrzygniecie-programu-asystent-rodziny-i-koordynator-rodzinnej-pieczy-zastepczej-na-rok-2018>). Ze środków przyznanych w powyższym programie sfinansowano w całości lub dofinansowano wynagrodzenie dla 59 osób (źródło: *Dane uzyskane z ankiet skierowanych do powiatowych centrów pomocy rodzinie*).

Wg informacji pozyskanych w wyniku badania koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej podnosili swoje kwalifikacje uczestnicząc w 66 szkoleniach, warsztatach i konferencjach, których tematyka obejmowała m.in. następujące zagadnienia:

- dziecko jako ofiara i świadek przemocy, praca z rodzinami w których dochodzi do przestępstw, diagnoza i interwencja w przypadkach przemocy domowej;
- zachowania autodestrukcyjne młodzieży, profilaktyka uzależnień od substancji psychoaktywnych, profilaktyka i terapia uzależnień behawioralnych;
- praca z trudnym nastolatkiem: dialog motywujący, radzenie sobie z zachowaniami agresywnymi dzieci, młodzieży i rodziców;
- praca z dzieckiem z FAS, praca z dziećmi przejawiającymi zaburzenia zachowania, zaburzenia psychiczne, zaburzenia więzi;
- bezpieczeństwo w pracy z trudnym podopiecznym, agresja werbalna i niewerbalna, profilaktyka chorób odstresowych;
- koordynator jako kompetentny rzecznik dziecka i rodziny zastępczej;
- terapia psychodynamiczna dla dzieci, praca z dzieckiem po zmianie środowiska, potrzeby psychiczne dziecka w pieczy zastępczej, warsztaty z zakresu odpowiedniej pracy z emocjami u dzieci;
- kurs na wychowawców grup kolonijnych, kurs hortiterapii (ogrodolecznictwo);
- przepisy z zakresu ochrony danych osobowych.

W ramach projektu finansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój pn. „Bliżej rodziny – szkolenia dla kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej” Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie zorganizował szereg szkoleń skierowanych m. in. do asystentów rodziny, koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej oraz kadry placówek opiekuńczo-wychowawczych.

W 2018 roku przeszkolono 56 koordynatorów. Szkolenia dotyczyły takich zagadnień jak:

- praca z dziećmi i młodzieżą, umiejętność prawidłowej komunikacji, diagnoza rodziny, ocena kompetencji wychowawczych;

- praca z rodziną problemową, dziećmi krzywdzonymi, dziećmi wykazującymi zachowania agresywne i autodestrukcyjne, dziećmi z zaburzeniami emocjonalnymi;
- praca z dziećmi z autyzmem, z zespołem Aspergera, ze spektrum FAS;
- prawo i procedury;
- warsztat i organizacja pracy, współpraca interdyscyplinarna.

Szczegółowy wykaz tematów szkoleń realizowanych w roku 2018 w ramach ww. projektu został zamieszczony w części końcowej (str. 22) niniejszego raportu.

5. Liczba wdrożonych powiatowych programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej.

Z odpowiedzi udzielonych w ankietach zebranych od powiatowych centrów pomocy rodzinie wynika, że obecnie, podobnie jak w latach ubiegłych, funkcjonuje 21 programów dotyczących rozwoju pieczy zastępczej (w roku 2012, z którego pochodzi diagnoza *Wojewódzkiego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Lubelskim na lata 2014-2020*, w powiatach realizowanych było 17 programów).

Cel szczegółowy 4: Wspieranie istniejących form instytucjonalnej pieczy zastępczej.

W świetle obowiązujących przepisów, pomoc rodzinie skoncentrowana jest na udzielaniu wsparcia w taki sposób, aby stworzyć jak najbardziej optymalne warunki do pozostawania dzieci w rodzinie biologicznej lub – jeżeli wymaga tego dobro dziecka – zapewnić dzieciom pobyt w rodzinnej pieczy zastępczej. Jeżeli nie jest to możliwe opiekę nad dzieckiem sprawuje placówka opiekuńczo-wychowawcza, dlatego założeniem tego celu Programu jest merytoryczne wsparcie kadry placówek opiekuńczo-wychowawczych poprzez realizowanie działań podnoszących kompetencje pracowników placówek oraz wspieranie różnorodnych form pracy z biologiczną rodziną dziecka.

Według stanu na dzień 31.12.2018 r. na terenie województwa lubelskiego funkcjonowały 93 placówki opiekuńczo-wychowawcze, w 2017 roku – 85. Nagły wzrost liczby tych instytucji spowodowany był koniecznością dostosowania ich do standardów wskazanych w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej – po 1 stycznia 2021 r. w jednej placówce będzie można umieścić nie więcej niż 14 dzieci (z wyjątkiem placówek typu rodzinnego, w których można umieścić w tym samym czasie nie więcej niż 8 dzieci).

W 2018 roku funkcjonowało łącznie 7 placówek typu specjalistyczno – terapeutycznego w miejscowościach: Łabunie (do 31.08.2018 r.), Puławy (od 11.09.2018 r.), Siedliszcze, Dubienka (do 31.12.2018 r.), Krasnystaw (2 placówki) oraz we Włodawie

1. Liczba szkoleń oraz innych działań ukierunkowanych na podniesienie kompetencji pracowników placówek opiekuńczo – wychowawczych.

W odniesieniu do 2018 roku powiaty wskazały w badaniu realizację 341 szkoleń, treningów, warsztatów i konferencji, w których uczestniczyli pracownicy placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz kadra zarządzająca (w 2017 r. było to 228 szkoleń). Na szkoleniach poruszone zostały m. in. następujące zagadnienia:

- praca z dzieckiem z zaburzonymi więziami, motywowanie nastolatka do podjęcia terapii, zachowania agresywne u dzieci;

- rola i miejsce rodziców w terapii dzieci i nastolatków, zawieranie kontraktów, psychoedukacja, nowe metody pracy z rodziną, praca z dzieckiem z rodziny wieloproblemowej;
- techniki terapeutyczne w pracy z dziećmi, praca z dziećmi z zaburzeniami emocjonalnymi, praca z dzieckiem z FAS, terapia poznawcza dzieci i młodzieży, metoda integracji sensorycznej u dzieci z zaburzonym rozwojem, terapia poznawczo-behawioralna;
- profilaktyka uzależnień, nowe substancje psychoaktywne;
- wczesne wykrywanie syndromów dziecka krzywdzonego, procedury związane z odbieraniem dziecka z rodziny, interwencja kryzysowa w rodzinie, procedura postępowania w sytuacji zaniedbań opiekuńczo-wychowawczych wobec dziecka;
- prawo w praktyce, ochrona danych osobowych;
- wypalenie zawodowe, rozwiązywanie konfliktów w zespole, kompetencje interpersonalne;
- współpraca pomiędzy służbami pracującymi na rzecz dziecka i rodziny, opracowanie lokalnego systemu wspierania rodziny;
- depresja dzieci i młodzieży oraz inne zaburzenia psychiczne, praca z dzieckiem i młodymi osobami po traumie, zachowania autodestrukcyjne;
- metodyka dokonywania oceny sytuacji dziecka, ocena rozwojowa dziecka, ocena kompetencji wychowawczych rodziców i opiekunów;
- realizacja potrzeb psychicznych dziecka przebywającego w pieczy zastępczej;
- wspieranie kształtowania dojrzałych postaw u wychowanków pieczy zastępczej przygotowywanych do procesu usamodzielnienia;
- pomoc w integracji ze środowiskiem młodzieży opuszczającej schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze i młodzieżowe ośrodki wychowawcze.

W ramach projektu finansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój pn. „Blżej rodziny – szkolenia dla kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej” Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie zorganizował szereg szkoleń skierowanych m. in. do asystentów rodziny, koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej oraz kadry placówek opiekuńczo-wychowawczych.

W 2018 roku przeszkolono 167 pracowników placówek opiekuńczo-wychowawczych. Szkolenia dotyczyły takich zagadnień jak:

- praca z dziećmi i młodzieżą, umiejętność prawidłowej komunikacji, diagnoza rodziny, ocena kompetencji wychowawczych;
- praca z rodziną problemową, dziećmi krzywdzonymi, dziećmi wykazującymi zachowania agresywne i autodestrukcyjne, dziećmi z zaburzeniami emocjonalnymi;
- praca z dziećmi z autyzmem, z zespołem Aspergera, ze spektrum FAS;
- prawo i procedury;
- warsztat i organizacja pracy, współpraca interdyscyplinarna.

Szczegółowy wykaz tematów szkoleń realizowanych w roku 2018 w ramach ww. projektu został zamieszczony w części końcowej (str. 22) niniejszego raportu.

2. Liczba dzieci powracających do domów rodzinnych.

Jak wynika ze *sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania przez powiat zadań innych niż realizacja dodatku wychowawczego za pierwsze i drugie półrocze 2018 roku* z pieczy zastępczej do domów rodzinnych powróciło 174 dzieci w wieku do 18 roku życia (w tym z rodzinnej pieczy zastępczej 90 natomiast z instytucjonalnej – 84). Liczba ta jest wyraźnie wyższa w stosunku do roku poprzedniego, kiedy to do rodziny naturalnej powróciło 121 wychowanków pieczy zastępczej.

Wskaźnik powyższy pozostaje niekorzystny w odniesieniu do napływu dzieci do pieczy zastępczej. W 2018 r. w pieczy zastępczej (obie formy) umieszczono 651 dzieci do 18 roku życia, z czego 494 z rodzin naturalnych. Dane wskazują, że podobnie jak w poprzednich latach najczęstszą przyczyną umieszczania dzieci w pieczy zastępczej było uzależnienie rodziców od alkoholu i bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, a dopiero w dalszej kolejności: pól sieroctwo, sieroctwo, długotrwała lub ciężka choroba rodzica, przemoc w rodzinie, niepełnosprawność co najmniej jednego z rodziców oraz inne przyczyny.

Cel szczegółowy 5: Wspieranie i promowanie idei przysposobiania dzieci.

Niewątpliwie najbardziej właściwą formą opieki nad dzieckiem w przypadku braku możliwości jego wychowywania w rodzinie biologicznej jest rodzina adopcyjna. Jednym z obowiązków samorządu województwa wskazanych przez *Ustawę z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* jest prowadzenie ośrodka adopcyjnego. Od dnia 1 stycznia 2012 r. w strukturze Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie funkcjonuje Ośrodek Adopcyjny w Lublinie wraz z Filiami (Biała Podlaska, Chełm, Zamość).

Działania podejmowane dla osiągnięcia tak sformułowanego celu koncentrowały się na popularyzacji wiedzy o obowiązujących procedurach adopcyjnych oraz szkoleniu kandydatów zdecydowanych na przysposobienie dzieci.

1. Liczba przeprowadzonych procedur adopcyjnych zakończonych przysposobieniem dziecka.

Organizatorzy pieczy zastępczej, placówki opiekuńczo-wychowawcze, sądy i rodziny zastępcze mają obowiązek zgłaszania dzieci, których sytuacja prawna umożliwia przysposobienie. Ośrodek Adopcyjny pozyskuje stosowne informacje o tych dzieciach (dotyczące ich sytuacji prawnej, rodzinnej, stanu zdrowia, stosunku do przysposobienia), które uzasadniają kwalifikację dziecka do przysposobienia. W 2018 roku do Ośrodka Adopcyjnego zgłoszono 282 dzieci.

Kwalifikacja dzieci do przysposobienia krajowego dokonywana przez Ośrodek Adopcyjny obejmuje: diagnozę psychologiczną dziecka, określenie specyfiki potrzeb dziecka w kontekście prawidłowego doboru rodziny adopcyjnej, ocenę stopnia możliwości nawiązania przez dziecko więzi emocjonalnej w nowej rodzinie, ustalenie sytuacji prawnej rodzeństwa dziecka, analizę aktualnych więzi dziecka z bliskimi mu osobami, analizę całościowej sytuacji dziecka w celu zbadania, czy przysposobienie leży w jego najlepszym interesie oraz uwzględnienie zdania wyrażonego przez dziecko, jeżeli jego wiek i stopień dojrzałości na to pozwalają.

Kwalifikacja dzieci do przysposobienia odbywa się w oparciu o zgromadzoną przez Ośrodek dokumentację, a także przeprowadzone badania psychologiczno – pedagogiczne.

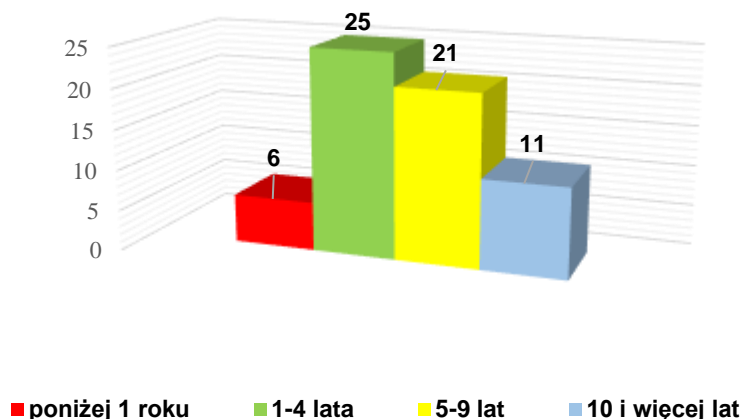
Dla dziecka zakwalifikowanego do przysposobienia sporządza się kartę dziecka i dokument kwalifikacyjny zawierający niezbędne dla rodzin informacje o dziecku.

W przypadku dzieci zakwalifikowanych do przysposobienia Ośrodek Adopcyjny dokonuje doboru rodziny do dziecka i prowadzi nadzór nad przebiegiem procesu nawiązywania więzi między przysposabiającymi a przysposabianym. W sprawach przysposobienia dziecka współmałżonka lub przysposobienia dziecka, nad którym małżonkowie sprawowali rodzinną pieczę zastępczą Ośrodek dokonuje diagnozy funkcjonowania dziecka w rodzinie, relacji między opiekunami i dzieckiem, sposobu sprawowania opieki nad dzieckiem.

Ośrodek Adopcyjny w 2018 roku zakwalifikował do przysposobienia 52 dzieci. W przysposobieniu krajowym adoptowanych zostało 63 dzieci (część z nich została zakwalifikowana w 2017 roku). Jedno dziecko zostało przysposobione przez rodzinę mieszkającą w Holandii.

Strukturę wiekową przysposobionych dzieci przedstawia poniższy wykres:

Wykres nr 3. Wiek dzieci przysposobionych w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań rzeczowo – finansowych z wykonywania przez samorząd województwa zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za obydwa półrocza 2018 roku – dane Ośrodka Adopcyjnego w Lublinie.

W porównaniu do roku 2017 liczba adopcji w roku 2018 uległa zmniejszeniu (w 2017 r. przysposobiono 75 dzieci).

Ośrodek Adopcyjny w Lublinie prowadzi również Wojewódzki Bank Danych. Do WBD zgłaszane są dzieci, dla których Ośrodek Adopcyjny kwalifikujący dziecko do przysposobienia nie znalazł rodziny adopcyjnej. Informacje o takich dzieciach rozsyłane są do Filii Ośrodka Adopcyjnego na terenie województwa lubelskiego oraz do ośrodków adopcyjnych prowadzących wojewódzkie banki danych w Polsce. W 2018 r. do WBD w Lublinie zostało zgłoszonych 20 dzieci, a do Centralnego Banku Danych w celu poszukiwania rodziny poza granicami kraju – 3 dzieci.

Przy realizacji zadań Ośrodek Adopcyjny współpracował z sądami, organizatorami i koordynatorami rodzinnej pieczy zastępczej, rodzinami zastępczymi, placówkami opiekuńczo-wychowawczymi, Urzędami Stanu Cywilnego, ośrodkami pomocy społecznej, placówkami służby zdrowia.

W ramach promowania idei adopcji Telewizja Polska S.A. Oddział Terenowy w Lublinie na zlecenie ROPS w Lublinie przygotowała felieton telewizyjny pt. „Adopcja” promujący adopcję dzieci starszych. W miesiącach wrzesień – październik 2018 r. odbyły się 52 emisje tej audycji. Ponadto w dniu 21 czerwca 2018 r. Telewizja Polska wyemitowała reportaż promujący ideę adopcji, którego bohaterami była rodzina adopcyjna i przysposobione dziecko.

We współpracy z Ośrodkiem Adopcyjnym w dniu 19 października 2018 r. w „*Kurierze Lubelskim*” ukazał się artykuł dotyczący idei okien życia i sytuacji matek deklarujących zamiar zrzeczenia się praw do dziecka.

Pracownicy Ośrodka Adopcyjnego promowali ideę przysposabiania dzieci poprzez udział w różnych przedsięwzięciach:

- organizowanych przez instytucje wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej zespołach dotyczących oceny sytuacji dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej;
- jako prowadzący szkolenie dla kandydatów do przysposobienia dziecka;
- jako prowadzący szkolenie dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej;
- podczas panelowego spotkania kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej i pracowników organizatora rodzinnej pieczy zastępczej;
- podczas szkoleń, w których uczestniczyli pracownicy Ośrodka.

2. Liczba szkoleń przeprowadzonych dla kandydatów na rodziców adopcyjnych.

W 2018 roku Ośrodek Adopcyjny w Lublinie wraz z Filiami przeprowadził szkolenia dla kandydatów na rodziców adopcyjnych. Wydano 71 świadectw ukończenia ww. szkolenia (w 2017 roku przeszkolono 76 osób). Szkolenia dla kandydatów odbywały się w grupach, metodą warsztatową według autorskiego programu pracowników Ośrodka „Fundament więzi”, zatwierdzonego decyzją MPiPS.

Ponadto udzielono łącznie 2 143 porady dla:

- kandydatów do przysposobienia dziecka (1 772)

Wsparcie udzielane jest kandydatom podczas prowadzonej diagnozy psychologiczno-pedagogicznej, wywiadów adopcyjnych, w procesie nawiązywania relacji z przysposabianym dzieckiem, prowadzenia nadzoru nad przebiegiem okresu styczności pomiędzy rodziną i dzieckiem.

- rodzin po adopcji (219)

Wsparcie dla rodzin po adopcji obejmuje pomoc psychologiczną i pedagogiczną udzielaną na wniosek rodziny oraz pomoc osobom dorosłym adoptowanym jako dzieci w poszukiwaniu ich rodzin biologicznych i rodzeństwa.

- rodzin naturalnych (152)

Wsparcie pedagogiczno-psychologiczne udzielane jest rodzinom, których dzieci zostały zakwalifikowane do przysposobienia, rodzinom biologicznym, których dzieci zostały przysposobione, matkom deklarującym zamiar pozostawienia dziecka w szpitalu po urodzeniu, rodzinom naturalnym. Pracownicy Ośrodka udzielają pomocy pacjentkom oddziałów ginekologiczno-położniczych deklarującym zamiar zrzeczenia się praw do dziecka, podczas wizyt w szpitalu informują o procedurach, udzielają wsparcia, towarzyszą podczas

podejmowania decyzji, wspierają w załatwianiu spraw urzędowych. W 57 przypadkach porady dotyczyły rodzin deklarujących zamiar zrzeczenia się praw do dziecka.

Wnioski i rekomendacje

Wnioski	Rekomendacje	Realizatorzy rekomendacji	Sposób realizacji rekomendacji
Cel 1. Podniesienie w społeczeństwie wiedzy i kompetencji dotyczących zasad prawidłowego funkcjonowania rodziny.			
<ul style="list-style-type: none"> • Ośrodki pomocy społecznej w ramach swoich uprawnień realizowały zadania na rzecz szeroko pojętego wsparcia rodziny. Wskaźniki przyjęte w ramach tego celu utrzymują się stale na wysokim poziomie pomimo spadków zaobserwowanych w 2018 roku. Podejmowane działania realizowane były samodzielnie bądź w porozumieniu z innymi podmiotami na terenie danej gminy/miasta; • Działania w zakresie realizacji powyższego celu podejmował również Samorząd Województwa na skalę regionalną (Regionalna Karta Dużej Rodziny). 	<ul style="list-style-type: none"> • Promowanie działań zmierzających do podnoszenia kompetencji rodzicielskich, organizowania i rozwoju alternatywnych form spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży oraz prowadzenia zdrowego trybu życia; • Wspieranie inicjatyw współpracy pomiędzy podmiotami pracującymi na rzecz rodzin w środowiskach lokalnych. 	Samorząd gminny, powiatowy i wojewódzki we współpracy z placówkami oświatowymi, placówkami ochrony zdrowia, policją, organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami działającymi na rzecz dziecka i rodziny	Kontynuacja działań zapisanych w Programie poprzez organizację plenerowych imprez rodzinnych, warsztatów tematycznych, imprez okolicznościowych, sportowych i rekreacyjnych, kampanii edukacyjnych, doradztwa pedagogicznego, akcji profilaktycznych, różnych form spędzania wolnego czasu.
Cel 2. Kreowanie i promowanie działań wspierających pracę z rodziną naturalną.			
<ul style="list-style-type: none"> • Liczba jednostek poradnictwa specjalistycznego pozostaje na poziomie roku ubiegłego, wzrosła natomiast liczba korzystających z ich usług; • Spadła liczba placówek wsparcia dziennego; • Spadła liczba lokalnych działań profilaktycznych zapobiegających dysfunkcjom rodziny; • Spadła liczba asystentów rodziny oraz szkoleń do nich skierowanych; • Spadła liczba gminnych programów wspierania rodziny; • Spadła liczba lokalnych organizacji pozarządowych wspierających rodziny, z którymi współpracują lokalne samorządy. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie powstawania jednostek poradnictwa specjalistycznego jako podmiotów świadczących usługi w zakresie profilaktyki i pomocy rodzinie na wczesnym etapie kryzysu; • Organizowanie szkoleń celem ustawicznego doskonalenia zawodowego asystentów rodziny; • Promowanie działań sektora pozarządowego w obszarze wsparcia rodziny jako istotnego elementu wspomagającego działające w tym zakresie instytucje publiczne; • Promowanie wszelkich działań zmierzających do podnoszenia kompetencji rodzicielskich. 	Samorząd gminny, powiatowy i wojewódzki we współpracy z placówkami oświatowymi, placówkami ochrony zdrowia, policją, sądami, organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami działającymi na rzecz dziecka i rodziny	Realizacja zadania własnego powiatu w zakresie prowadzenia specjalistycznego poradnictwa ze szczególnym uwzględnieniem terenów posiadających braki w tym zakresie, zwiększenie liczby asystentów rodziny – konieczność zapewnienia stałych, pochodzących z budżetów samorządów gminnych środków finansowych na ich zatrudnienie, ciągłe podnoszenie kwalifikacji asystentów rodzin, zwiększenie udziału organizacji pozarządowych w realizacji usług na rzecz dziecka i rodziny (dotacje samorządów, w tym samorządu województwa),

			wdrożenie programów wspierania rodzin w jak największej liczbie gmin województwa lubelskiego.
Cel 3. Organizacja i rozwój systemu rodzinnej pieczy zastępczej.			
<ul style="list-style-type: none"> Niewielki wzrost liczby rodzin zastępczych, wzrosła liczba rodzinnych domów dziecka, wzrosła liczba rodzin zastępczych zawodowych; Organizowano szkolenia zarówno dla rodziców zastępczych oraz kandydatów na rodziców zastępczych jak i kadry pracującej z rodziną zastępczą na szczeblu powiatu; Niewielki wzrost liczby koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w stosunku do roku poprzedniego. 	<ul style="list-style-type: none"> Promowanie idei rodzicielstwa zastępczego; Stale podnoszenie kompetencji wychowawczych rodziców zastępczych; Organizowanie szkoleń dla kadry trenerskiej pracującej z rodzicami zastępczymi oraz dla koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej. 	Samorząd powiatowy, samorząd wojewódzki	Kontynuacja szkoleń skierowanych do osób pracujących z rodzinami zastępczymi oraz do samych rodziców zastępczych, wspieranie działań na rzecz pozyskiwania kandydatów na rodziców zastępczych.
Cel 4. Wspieranie istniejących form instytucjonalnej pieczy zastępczej.			
<ul style="list-style-type: none"> W stosunku do roku ubiegłego wzrosła liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych; W 2018 r. funkcjonowało łącznie 7 placówek specjalistyczno-terapeutycznych. 	<ul style="list-style-type: none"> Wsparcie kadry placówek opiekuńczo – wychowawczych poprzez organizację szkoleń podnoszących jej kompetencje niezbędne w pracy z dziećmi przebywającymi w placówkach oraz z ich biologicznymi rodzinami. 	Samorząd powiatowy, samorząd wojewódzki	Kontynuacja działań zapisanych w Programie – szkolenie i doskonalenie zawodowe kadr placówek opiekuńczo-wychowawczych, dostosowywanie placówek opiekuńczo-wychowawczych do standardów wymaganych przepisami.
Cel 5. Wspieranie i promowanie idei przysposabiania dzieci.			
<ul style="list-style-type: none"> Organizowane były szkolenia dla kandydatów na rodziców adopcyjnych, udzielano im porad i wsparcia na każdym etapie procedur adopcyjnych (również po ich zakończeniu); Promowana była idea adopcji. 	<ul style="list-style-type: none"> Promowanie idei przysposabiania dzieci oraz wspieranie kandydatów na rodziców adopcyjnych. 	Ośrodek Adopcyjny w Lublinie wraz z Filiami, samorząd wojewódzki	Kontynuacja działań ujętych w Programie.

Na przestrzeni kilku lat realizacji *Wojewódzkiego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Lubelskim na lata 2014-2020* kondycja rodziny jako najważniejszej grupy społecznej ulega stopniowej poprawie. Niewątpliwie wpływ na to ma realizacja od 1 kwietnia 2016 r. wypłat świadczenia wychowawczego stanowiącego istotne wsparcie materialne dla rodzin. Na ten korzystny trend nie mają wpływu niewielkie spadki w niektórych wskaźnikach Programu, a tendencja spadkowa może również świadczyć o mniejszym zapotrzebowaniu na określone rodzaje pomocy.

Ponadto na szczególną uwagę zasługują następujące pozytywne zjawiska:

- funkcjonowanie na poziomie lokalnym wielu jednostek wspierających instytucje niosące pomoc rodzinom, które to jednostki obejmują wsparciem i doradztwem bardzo dużą liczbę osób (jest to ważne zwłaszcza na wczesnym etapie kryzysu);

- duża liczba działań profilaktycznych mająca istotny wpływ na spadek liczby osób wymagających wsparcia specjalistów w odbudowie prawidłowych relacji w rodzinie, zmianie stylu życia i umacnianiu prawidłowych postaw rodzicielskich;
- aktywność organizacji pozarządowych w zakresie wsparcia dziecka i rodziny na poziomie lokalnym oraz promowanie działań sektora pozarządowego przez instytucje publiczne;
- dostosowywanie się funkcjonujących placówek opiekuńczo-wychowawczych do wymagań i standardów wskazanych w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, co w konsekwencji ogranicza liczebność dzieci przebywających w jednej placówce stwarzając tym samym dogodniejsze warunki dla ich osobistego rozwoju.

Podsumowanie

Działania zawarte w *Wojewódzkim Programie Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Lubelskim na lata 2014-2020* były realizowane w roku 2018 na wszystkich szczeblach samorządu terytorialnego. Realizację tych działań prowadzono we współpracy z lokalnymi podmiotami działającymi na rzecz wspierania dziecka i rodziny (szkoły, organizacje pozarządowe, zakłady opieki zdrowotnej, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, poradnie rodzinne, ośrodki interwencji kryzysowej, sądy rodzinne i opiekuńcze, policja, placówki wsparcia dziennego). Zaangażowanie tych instytucji i wskazane w raporcie rezultaty pozwalają sformułować stwierdzenie, że w województwie lubelskim funkcjonuje spójny system ochrony rodziny i dziecka. Podstawą tego systemu jest pogląd, że rodzina, która działa w sposób prawidłowy, zaspokaja potrzeby jej członków, zapewnia poczucie bezpieczeństwa, umożliwia rozwój zdolności i realizację aspiracji życiowych.

Dlatego stale aktualny będzie postulat analizowania sytuacji rodzin niewydolnych wychowawczo, wspieranie rodzin ze strony asystenta oraz grona specjalistów, podnoszenie przez rodziny własnych kompetencji i umiejętności wychowawczych, organizowanie jak najlepszych warunków pobytu dziecka w pieczy zastępczej, promowanie idei przysposabiania dzieci oraz wspieranie kandydatów na rodziców adopcyjnych.

W chwili obecnej nie zachodzi potrzeba modyfikowania treści Programu. Wskazana jest natomiast kontynuacja działań w obszarach, dla których zostały sformułowane i zarekomendowane poszczególne rozwiązania.

Spis tabel:

Tabela nr 1. Jednostki poradnictwa specjalistycznego (o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym) w latach 2012 – 2018.....	str. 8
--	--------

Spis wykresów:

Wykres nr 1. Liczba placówek wsparcia dziennego (o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym) w latach 2008 – 2018.....	str. 9
Wykres nr 2. Typy rodzin zastępczych funkcjonujących w województwie lubelskim w 2018 r.....	str. 12
Wykres nr 3. Wiek dzieci przysposobionych w 2018 r.....	str. 18

Wykaz tematów szkoleń realizowanych w ramach projektu „Blżej rodziny – szkolenia dla kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej”:

1. Przetwarzanie i ochrona danych osobowych.
2. Zarządzanie motywacją. Ocena i motywacja pracowników.
3. Prawo w praktyce – wybrane zagadnienia prawne.
4. Zarządzanie zasobami ludzkimi- zarządzanie przez cele.
5. Wypalenie zawodowe – etiologia, skutki, metody przeciwdziałania.
6. Jak rozwiązywać konflikty w zespole.
7. Opracowywanie lokalnego systemu wspierania rodziny (diagnoza, wzory dokumentów, programy i cele).
8. Praca z dziećmi przejawiającymi zaburzenia emocjonalne, zachowania, osobowości i rozwoju.
9. Wczesne wykrywanie syndromów dziecka krzywdzonego – diagnoza i forma pomocy.
10. Metoda dialogu motywującego – praca z trudnym nastolatkiem.
11. Warsztaty umiejętności opiekuńczo-wychowawczych w pracy z dziećmi i nastolatkami.
12. Sposoby radzenia z zachowaniami agresywnymi wśród rodziców, dzieci i młodzieży.
13. Praca z dzieckiem z rodziny wieloproblemowej.
14. Depresja dzieci i młodzieży oraz inne zaburzenia psychiczne.
15. Praca z dzieckiem z zaburzonymi więziami.
16. Współpraca interdyscyplinarna asystenta z rodzinami i służbami wspierającymi rodzinę – organizator rodzinnej pieczy zastępczej (koordynator rodzinnej pieczy zastępczej), placówki opiekuńczo - wychowawcze, ośrodki adopcyjne, rodziny zastępcze (faktyczni opiekunowie oraz opiekunowie prawni) z uwzględnieniem obowiązku wysłuchania dziecka.
17. Praca z dzieckiem z FAS i ze spektrum FAS.
18. Profilaktyka uzależnień i zachowań ryzykownych młodzieży.
19. Zachowania autodestrukcyjne młodzieży – samookaleczenia, zachowania suicydalne, zaburzenia odżywiania – symptomy i ewentualne rozwiązania.
20. Diagnoza rodziny w kontekście działań interwencyjnych, nadzorczych i opiniodawczych – ocena sytuacji rodzinnej, ocena sytuacji opiekuńczo-wychowawczej dziecka, ocena rozwojowa dziecka, ocena kompetencji wychowawczych rodziców i opiekunów, określanie zadań i wymagań.
21. Autyzm, Zespół Aspergera, dzieci z nadpobudliwością psychoruchową.
22. Wzmacnianie kompetencji rodzin zastępczych.
23. Procedury związane z odbieraniem dziecka z rodziny oraz zadania organów uczestniczących w wykonywaniu orzeczeń o przymusowym odebraniu osoby w oparciu o przepisy art. 598 § 1 i kolejne kodeksu postępowania cywilnego.
24. Diagnozowanie oraz procedura postępowania w sytuacji zaniedbań opiekuńczo-wychowawczych wobec dziecka.
25. Współpraca pomiędzy służbami pracującymi na rzecz dziecka i rodziny.
26. Problematyka interwencji kryzysowej w rodzinie.
27. Jak skutecznie budować system wsparcia rodziny.
28. Budowanie zespołów i metodyka dokonywania oceny sytuacji dziecka.